

บทที่ ๒

บริบทที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอาณาเขตโดยรอบ ได้แก่ ทิศเหนือ จรดสหภาพพม่า ทิศตะวันออก จรดจังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ จรดจังหวัดตาก ทิศตะวันตก จรดสหภาพพม่า โดยมีแม่น้ำสาละวินคั่นเป็นบางช่วง มีพื้นที่โดยรวม ๑๒,๖๘๑.๒๕๕ ตารางกิโลเมตร การปกครองแบ่งออกเป็น ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอปาย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอสบเมย และอำเภอปางมะผ้า มีจำนวนตำบล ๔๕ ตำบล และมี ๔๐๒ หมู่บ้าน^๑ ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีจำนวนประมาณ ๒๔๒,๗๔๒ คน (พ.ศ. ๒๕๕๓) แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ คนไทยเชื้อสายไทใหญ่ หรือคนไต เป็นกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่ราบ และเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ชาวไทใหญ่เรียกตัวเองว่า “ไตโหลง” เรียกสั้น ๆ ว่า “ไต” พม่าเรียกว่า “ฉาน” หรือ “ชาน” ชาวไทใหญ่อพยพมาจากรัฐฉาน ซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในประเทศพม่า เข้ามายังถิ่นฐานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายครั้งหลายคราด้วยกัน แบ่งตามสาเหตุที่เข้ามาได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ พวกที่เข้ามาห้ำหั่นทางพงหาที่ทำกิน พวกที่หนีศึกสงครามเข้ามา และคนในปกครองของอังกฤษที่เข้ามาทำไม้และค้าขาย^๒

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็น ๑ ใน ๘ จังหวัดที่อยู่ในอาณาจักรล้านนาซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ได้แก่ เชียงแสน เชียงราย เชียงของ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าและการปกครองของล้านนา ในปี พ.ศ. ๑๙๓๕ อาณาจักรล้านนาได้ขยายใหญ่ขึ้นรวมไปถึงหริภุญชัย (ลำพูน) บริเวณแม่น้ำปิง วัง ในปัจจุบันนี้อาณาจักรล้านนาคือ บริเวณที่เป็นจังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน

^๑ ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. “ข้อมูลการปกครอง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dopa.go.th/padmic/jungwad๓๖/jungwad๓๖.htm> [ม.ป.ป.]. [เข้าถึงเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๔]

^๒ แหล่งที่มา : <http://www.maehongson.go.th> [เข้าถึงเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๔]

ดินแดนที่เป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนขณะนี้เดิมเป็นป่าทึบและภูเขาสูง มีช้างและสัตว์ป่าต่าง ๆ ชุกชุม ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งรัตนโกสินทร์นั้น เจ้าเมืองหลวงพuthวงศ์แห่งเชียงใหม่โปรดให้เจ้าแก้วเมืองมาไปสำรวจดินแดนดังกล่าวและจับช้างป่ามาฝึกไว้ใช้งาน ในระหว่างทาง เจ้าแก้วเมืองมาได้รวบรวมชาวไทใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจายในแถบนั้นเข้ามาตั้งชุมชนในพื้นที่ทำเลดีต่าง ๆ ชุมชนหนึ่งซึ่งเป็นที่ฝึกสอนช้างที่คล้องมาได้คือ บ้านแม่ฮ่องสอน ซึ่งต่อมาเพี้ยนเป็น บ้านแม่ฮ่องสอน บ้านแม่ฮ่องสอนกลายเป็นชุมชนไทใหญ่สำคัญ มีชาวไทใหญ่จากฝั่งพม่าอพยพหนีการจลาจลและศึกสงครามมาอาศัยอยู่มากขึ้นทุกที จนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ เจ้าอินทวิชยานนท์แห่งเชียงใหม่โปรดให้ตั้งชุมชนนี้ขึ้นเป็นเมือง โดยมีชานกะเลเป็นเจ้าเมืองคนแรก และมีชาวไทใหญ่เป็นเจ้าเมืองสืบทอดมาอีกหลายคน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการจัดระเบียบการปกครองใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แม่ฮ่องสอนถูกรวมเข้ากับเมืองขุนยวม ยวม และปาย เป็นแขวงเรียกว่าบริเวณเมืองเชียงใหม่ตะวันตก ปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เปลี่ยนชื่อเป็นบริเวณพายัพเหนือ ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ แม่ฮ่องสอน ยวม และปายรวมกันเป็นเมืองจัตวาขึ้นกับมณฑลพายัพโดยมีพระยาสุรราช (เปลื้อง) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนคนแรก และในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อเลิกการปกครองแบบมณฑลก็กลายเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนจนปัจจุบัน^๓

การตั้งถิ่นฐาน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประวัติที่ยาวนานก่อนยุคประวัติศาสตร์ แต่ไม่มีเอกสารยืนยันที่แน่นอน พบเพียงแต่หลักฐานทางโบราณคดีในด้านการตั้งถิ่นฐาน และวิวัฒนาการตั้งแต่ยุคหินเก่าซึ่งมีคาบเกี่ยวอยู่หลายอำเภอ “นายเชสเตอร์ กอร์แมน (Chester F. Gorman, ๑๙๗๑) ได้ทำการสำรวจถ้ำต่าง ๆ ในบริเวณอำเภอปางมะผ้า อยู่ในช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์ (๑๒,๐๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช-พ.ศ. ๑๘๐๐) และพบหลักฐาน

^๓ โยธิน บุญเฉลย, จีรัง คำวนตา และวิจิ เต็ดชูสกุลไพร. ๒๕๕๑. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐. ๓ เล่ม. ชุดโครงการเครือข่ายงานวิจัยเชิงพื้นที่-ภาคเหนือตอนบน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) น. ๑๓๖๑-๑๓๖๒.

^๔ พอน หลุยจ้วน. ๒๕๔๕. ศิลปการร้องเพลงพื้นบ้านไทใหญ่ การเห็ดความไค. เชียงใหม่ : เจริญวัฒนาการพิมพ์. เอกสารเผยแพร่โครงการภูมิบ้านภูมิเมือง พ.ศ. ๒๕๔๕ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ดำเนินการโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม. หน้า ๔-๕.

เกี่ยวกับเครื่องมือหินและเมล็ดพืชตระกูลพันธุ์ไม้เลื้อย ตรวจสอบพบว่ามีอายุเก่าแก่กว่า ๑๒,๐๐๐ ปี ทั้งยังพบภาชนะและอาวุธซึ่งมีอายุถึง ๔,๐๐๐-๘,๐๐๐ ปี

ในปี พ.ศ. ๑๘๖๐ ได้มีประวัติ ตำนาน และคำบอกเล่าที่สืบต่อมาสามารถสรุปว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีการตั้งถิ่นฐานจากผู้ที่อยู่พม่าจากบริเวณใกล้เคียงโดยมากจะเป็นชาวไทยใหญ่ที่มาจากรัฐฉาน สหภาพพม่าซึ่งพงสาวดาร โยนได้กล่าวถึงเมืองปายและเมืองยวมได้ว่า เมืองปายเดิมชื่อ “บ้านดอน” ได้มีการพัฒนาจนกลายเป็นเมืองโดยชาวพม่าชื่อว่า “พะกะซ” แต่การตั้งถิ่นฐานในบริเวณอื่นของอำเภอปาย (ปัจจุบัน) มีเรื่องเล่าที่สรุปได้ว่า เจ้าฟ้าเมืองปายได้ให้นายอิกอและพรรคพวกซึ่งมาจากบ้านจ๋าม รัฐฉาน สหภาพพม่าเข้ามาตั้งรกราก และพื้นที่ทำกินที่บ้านน้ำสตึงปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่ของโรงพยาบาลปาย

ความคล้ายคลึงในการตั้งถิ่นฐานของอำเภอปายกับอำเภอต่าง ๆ สามารถสรุปได้เป็น ๓ ประเด็น ดังนี้ ประเด็นแรก ชาวไทใหญ่อยู่พม่าจากรัฐฉาน สหภาพพม่า จะนิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม และตั้งชื่อเมืองคล้ายกับชื่อของในรัฐฉาน ประเด็นที่ ๒ การเข้ามาในประเทศไทยของชาวล้านนามีความต้องการที่จะหาพื้นที่ทำการเกษตรกรรมผืนใหม่ จะนิยมเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ แพร่ พะเยา และเชียงราย ประเด็นสุดท้าย เมื่อพื้นที่ทำการเกษตรไม่สามารถรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ ซึ่งมีเหมือนกับชาวไทภูเขาที่จะย้ายภูมิลำเนาของตนเพื่อหาแหล่งใหม่ แต่บางกลุ่มที่ต้องการความสงบจะปลีกตัวออกและเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าลึกตามเดิม เมื่อกลายเป็นชุมชนที่มีความพร้อมในเรื่องภูมิลำเนาและที่ทำการเกษตร การย้ายถิ่นฐานก็ลดลงไป ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ เมืองแม่ฮ่องสอนกลายเป็นเมืองหน้าด่านมีเจ้าฟ้าปกครองเมือง

ความหมายของไทย-ไต

บรรจบ พันธุเมธา (๒๕๓๕ : ๘๘-๘๙) ได้กล่าวถึงความหมายของชื่อ ไท ไต หรือไทย ไว้ว่าที่พบในหนังสือกฎหมายตามสามดวง (ชำระในรัชกาลที่ ๑ เขียน พ.ศ. ๒๓๔๘) ใช้ ไท (ไม่มี ย) คู่กับทาส เช่นใช้ว่า เลวไท เลวทาสเป็นไทครึ่งทาสครึ่ง ให้มันเป็นไทพ้นจากทาสหรือสตรีเป็นไทสมรมด้วยชายทาส จึงมีความหมายว่าเป็นอิสระ โดยพ้นจากพันธะหนี้สิน ไม่ต้องเป็นทาสอยู่ได้อำนาจเจ้าของเงิน และได้อ้างถึงพจนานุกรมของหมอบรัดเลย์ที่ทำไว้เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้วนั้นมีการบันทึกว่า “ไท คือสยาม พ้นจากทาส เป็นชื่อคนในสยามประเทศที่เป็นชาติเชื้อชาวกรุงเทพน นั้น เช่นชาวบางกอกแท้” และในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๒๖ กล่าวว่า “ขอลูกเมียเยยเข้าไพร่ฟ้าข้าไท” “เมื่อก่อน ลายเสือไท นี้บ่มี” กับ “พ่อขุนพระรามกำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระญาแก่ไททั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สอนไททั้งหลายให้รู้บุญ วัตรธรรมแต่คนอันมีในเมืองไท” คำลายเสือไทหมายความว่าตัวหนังสือไทย บ้านเมืองไทย แต่คำไพร่ฟ้าข้าไทกับไททั้งหลายนั้น น่าจะหมายถึงผู้คนทั่วไปมากกว่า บรรจบ พันธุเมธา ได้อธิบายความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า ไต กับไท ดังนี้

ในอาหมบุรีลูจีหรือตำนานอาหม มีคำพัน ไตเห็นจะหมายว่า เชื้อสายเผ่าพันธุ์ไท กับขุน ไตคือ ขุนไท เจ้า(เจ้า) ของพวกไท และลูกไต น่าจะหมายว่า ลูกไท ลูกหลานไท แต่ผู้แปลภาษาไท และ ลูกไต น่าจะหมายว่า ลูกไท ลูกหลานไท แต่ผู้แปลภาษาอาหม เป็นภาษาอังกฤษ ไปกำหนดว่า เป็นชนเชื้อชาติหนึ่งไปเสียส่วนที่ใดที่เขียนในคำ แปลว่า อาหม ก็ปรากฏว่าใช้ ไต ทุกแห่งดังกล่าวแล้ว บางแห่งใช้ ไตกาง คงจะย่อมาจาก ไต้มิงกาง (ไทเมืองกลาง) คือคนที่อยู่บนพิภพ ไม่ใช่สวรรค์ ไม่ใช่บาดาล ส่วนที่ ใช้ไต คู่กับข้าก็มี เช่นที่กล่าวว่า เมืองที่ขุนสูงขุนไตจะลงมาครองนั้นมีผู้คนมาก พันไต พันข้าแตกเติมเมิง (พันธุ์ไทพันธุ์ข้าแพร่เต็มเมือง) ไต กับ ข้า คงหมายว่า ผู้คนพลเมือง เช่นเดียวกัน

คำ ไต ที่ใช้คู่กับ ข้า มีความหมายว่าผู้คนพลเมืองนี้ของไทยใหญ่มีใช้ตรงกัน เขา ใช้ว่า ข้าไฟไต้เม็ง (ข้าไฟไร่ไทเมือง) ข้ามันไต้เม็ง (ข้าบ้านไทเมือง) และที่มีในหนังสือ เกี่ยวกับเรื่องเมืองแสนหวิกล่าว่า “แล้งหลอนแอ็ดหลูไต้ไจ้หน้า ข้าไจ้มัน” (พระ อินทร์สงสารไทหัวหน้าข้าชั้วก่อน) ไต้ ในที่นี้ก็คงหมายถึงผู้คนต่อไปข้างหน้า หรือที่มี มาในกาลก่อน

ไต้ ที่ใช้คู่กับ ข้า ในภาษาไทยใหญ่ยังหมายอย่างเดียวกันคือหมายถึงผู้ที่ เป็นข้า ไม่ใช่ เจ้า ดังที่กล่าวไว้ในตำนานไทยใหญ่ตอนหนึ่งเป็นคำที่ผู้หญิงถามผู้ชายว่า เป็น เชื้อข้าเชื้อไท เป็นลูกเศรษฐี หรือเป็นเจ้าปกครองข้าปกครองไท ผู้ชายตอบว่า “เมี้ยว เอ้าเป็น เจ้อข้า เจ้อไต้ ลักเป็น เค้อเจ้าเอ้า” (พันธุ์เราไม่ใช่เชื้อข้า เชื้อไท หากเป็น เครือเจ้า หรือ)

แต่ ไต้ ของภาษาคำตี้ที่ใช้เข้าคู่กับ ขา (ข้า) มีความหมายกลับตรงกันข้ามทีเดียว คือ ไต้ของเขาหมายว่า เจ้า ก็ได้ คนใหญ่คนโต ก็ได้ ดังที่มีคำติปากว่า

ไต้ลุ่มหมา ขาลุ่มกับ (ไทลุ่มม้า ข้าลุ่มกับ) คือคนใหญ่คนโตลุ่มม้า (เวลามาภาค หรือมาตลาด) หรือคนเป็นข้าลุ่มสวมกับ (หมวกไทยใหญ่) เขาใช้หมายถึงเรื่องที่เป็นไปได้ ไม่มีใครทำเช่นนั้น

เจอ-อขาหนาไต้ (ใจข้าหน้าไท) หมายถึงใจคอคับแคบเหมือนข้า แต่ทำหน้าใหญ่ อย่างไทคืออย่างเจ้าใหญ่นายโต

เจอ-ไต้ฉัน้มักหยา เจอ-อขานั่งตำแหน่ง (ใจไทคั่งดอกไม้ ใจข้าคั่งคำแดง) หมายถึงเจ้าหรือคนใหญ่คนโตใจดีจะให้อะไรใครก็ให้ง่าย ๆ เหมือนให้ดอกไม้ ส่วนข้า ใจคับแคบ จีหวงจะให้ของใครต้องคิดแล้วคิดอีกเหมือนจะให้ทองคำ

ถ้าใช้ ไต้ คำเดียว หมายถึง คน เช่นเดียวกับถิ่นอื่น ๆ แต่ถ้าใช้ ไต้ หรือ คนไต้ (คน ไท) คู่กับ มุนเจ้า (พระภิกษุ) ย่อมหมายถึงคนที่เป็นฆราวาส แต่คำ เจ้าไท พระสงฆ์ ที่

ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวว่า เจ้าไทคือ พระสงฆ์^๕

เขาสรุปว่า ไตมีความหมายที่หลากหลายแต่ไม่พบความหมายของ “ความเป็นอิสระ” ความหมายต่าง ๆ ของคำว่า ไต ได้แก่ คน ผู้คน คนที่เป็นข้า คนที่เป็นเจ้า คนที่เป็นทาส และคำ ไท แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ แต่หากแปลตามภาษาจีน ไท่กั๋ว ไท่ มีความหมายว่า สูงส่ง ยิ่งใหญ่ มั่งคั่งสมบูรณ์ และอิสสระ ซึ่งจีนนำมาใช้เรียกประเทศทางตะวันตกหรือประเทศในยุโรปว่าไท่ชี่กั๋ว ซึ่งไม่น่าจะมีความหมายว่าอิสระ แต่ในหมู่ชาวไทยใหญ่มีความหมายถึงความอยู่รอดซึ่งเปรียบกับความเป็นอิสระ ส่วนคำ ไทย ที่เขียน ไทย มี ย ข้างท้าย เขามีได้สรุปว่ากำเนิดมาอย่างไร

ในเรื่องการเรียกชื่อชนชาติไต หรือไท นี้ สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ ได้สรุปว่า^๖

จากการศึกษาเอกสารที่เขียนเกี่ยวกับ “คนไต” หลายเล่ม ต่างให้ความเห็นว่า กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมหลักสายเดียวกัน มีจำนวนมากมายหลายกลุ่ม เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ไค ไคลื้อ ไคเงิน ไคยวน ไคคำ ไคแดง ไคน้ำ ไคคำตี้ ไคอาโหม ของ จ้วง ไท่ นุง ชุง ย้อย และอื่น ๆ กระจายตัวกันอยู่ทั้งในราชอาณาจักรไทย และบริเวณรอบ ๆ อาณาจักร เช่น ประเทศอินเดีย แถบมณฑลอัซสัม มีไคอาหม และไคคำตี้ ในประเทศสหภาพพม่า มีไค (ไทยใหญ่) ไคยวน หรือไคเงิน, ในประเทศเวียดนาม มีไค และไคแดง ในประเทศจีนตอนใต้ มณฑลกว่างสีมี จ้วง ไท่ นุง มณฑลยูนนาน มีไคคำ ไคลาย ไคหลวง แถบสิบสองปันนา มีไคลื้อ หรือที่เกาะไหหลำ ก็มีคนไต และทางตอนเหนือของประเทศไทย มีทั้งไคยวน และไคใหญ่-ไคเงิน หรือแม้แต่ในประเทศไทยเองก็มีคนไตกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปใน จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ...

^๕ บรรจบ พันธุเมธา, คุณ. ๒๕๓๕. อันเนื่องด้วยชื่อไทยน้อยไทยใหญ่. ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ค.จ., ต.ม., จ.ช.. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน. หน้า ๘๘-๘๒.

^๖ สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ. ๒๕๔๐. วิเคราะห์คติชาวบ้านไต กรณีศึกษาชาวบ้านไต อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : จรัสธุรกิจ. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. หน้า ๑๖-๒๑.

คนไต่ที่อาศัยอยู่ในรัฐชาน ประเทศสหภาพพม่า ซึ่งเป็นคนไต่กลุ่มใหญ่ที่สุด จะเรียกตนเองว่า “ไต่” หรือ “ไต่โหลง” อันหมายถึงไต่กลุ่มใหญ่ มีภาษาพูดที่ใช้กันมานานเป็นของตนเอง เรียกว่า “ความไต่” และมีตัวอักษรหรือภาษาเขียน เรียกว่า “ลิกไต่”

ตำนานคนไต่ หรือชาวไทใหญ่

พงศาวดารไทใหญ่ เล่ม ๑ นิพนธ์โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ระบุว่า นานมาแล้ว พระเจ้าอุทิพวา ราชาชिरาขกรุงจีน มีพระราชธิดาพระเนตรบอด นามว่า สอสะลา เมื่อชนอายุ ๑๒ ปี ปรากฏว่าพระเนตรคงจะบอดตลอดไปต้องจับลอยแพ พระชนนีจึงลอบให้คนสนิทจัดเสียบบรรทุกไปให้ด้วย เพื่อให้เลี้ยงชีพได้นาน ๆ แพ้ได้ลอยมาติดกิ่งไม้ที่เมืองตะโก้ง ราชธิดาพระเนตรบอดก็ปีนขึ้นมาซัดเซพเนจรไปไม่นาน ได้พบพยัคฆ์ร้ายตัวหนึ่ง (เสือเผือก) ซึ่งเป็นสามีของพระธิดาในชาติก่อน ด้วยบุญเพสันนิวาส จึงได้เป็นสามีภรรยากัน มีบุตร ๔ องค์ ทรงพระนามว่า เสือกอฟ้า เสืองันฟ้า เสือยันฟ้า และ เสือหาญฟ้า เมื่อพระโอรสเจริญวัยขึ้น พระนางก็มอบพระธำมรงค์อันหาค่ามิได้ให้เพื่อเป็นเครื่องแสดงให้เป็นที่เชื่อถือ และได้กลับไปเฝ้าพระเจ้าตา ได้เล่าเรื่องราวของพระมารดาให้พระเจ้าราชาชिरาขฟัง เมื่อเห็นพระธำมรงค์ก็จำได้และทรงรับไว้เป็นหลานขวัญ ครุณกุมารทั้งสี่ได้ร่ำเรียนศิลปวิทยาถ้วน ๓ ศก แล้วลาพระเจ้าตากลับสู่เมือง พระเจ้าตาทรงมอบหม้อ มีด นกยาง ให้พระราชธิดาองค์ที่ ๑-๓ ส่วนองค์ที่ ๔ ให้ไปขอนครที่จะครอบครองจากพญาพยัคฆ์ ราชบิดา พระราชธิดาได้แยกย้ายกันกลับมาคืบมาตุภูมิ องค์ใหญ่มาถึงที่ตั้งเมืองโมกอง หรือเมืองคลัง ก็เกิดอภินิหารหม้อดังขึ้นเอง ๓ เวลา พระกุมารทราบโดยสุกนิมิตว่า ณ ที่นั้นจะต้องเป็นบ้านเมืองของพระองค์ จึงสร้างเมืองขึ้น ณ ที่นั้น ตอนแรกเรียกว่าเมืองเมียนกองฉุย ต่อหลังเปลี่ยนเป็นเมืองก้อง (พม่าเรียกโมกอง สยามเรียกเมืองคัง) เพราะเสียงหม้อดังก้องขึ้นเอง องค์ที่ ๒ เดินทางมาจนถึงวันหนึ่ง มีดที่อัยกาธิราชพระราชทานมาหลุดจากหัตถ์ไปปักดินอยู่เป็นที่อัศจรรย์ จึงทรงสร้างเมืองขึ้นเรียกชื่อว่า “เมียนมิดฉุย” คือ บ้านมิดใหญ่ หรือเมืองมิด (พม่าเรียกไม เมียก) องค์ที่ ๓ อุ้มนกยางมาถึงทุ่งนาฟางลอย นกยางร้องขึ้น พระกุมารก็สร้างเมืองขึ้นตรงนั้น ตอนแรกเรียกชื่อว่า “เมียนยางยี่” ภายหลังกลายเป็นเมืองยาง (พม่าเรียกโมยิน) องค์น้องสุดท้องมาหาพญาเสือเผือกผู้เป็นบิดา พญาเสือเผือกสร้างเมืองให้เรียกว่า “เมียนเสือฉุย” ต่อมาเรียกว่า “เวียงเสือ” (พม่าเรียกวโนโส) ด้วยเหตุนี้ชาวไทใหญ่จึงเชื่อกันว่าคนไต่เป็นเชื้อสายผู้กล้าหาญดุจพญาเสือ เพราะคันเถาเหล้าก่อกเป็นพญาเสือเผือก

ในเรื่องเชื้อชาติไต่นี้ หนังสือตำนานคนไต่ของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า หลักฐานเรื่องเชื้อชาติไต่มีผู้ค้นพบในตำนานของจีน ๓ ครั้ง คือ ครั้งแรก

ครูหลวงลาซุเปอร์ได้ค้นพบว่า ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินจันทรงพระนามว่า “ซู” ครองราชย์ก่อน พ.ศ. ๑๖๖๕ ปี ได้แผ่อาณาเขตไปทางทิศใต้ไปติดกับชนชาติหนึ่งชื่อว่า “ต้ามุง” เป็นอาณาจักรใหญ่ ไม่สามารถจะรุกรานได้ และยังส่งทูตไปติดต่อด้วย และเรียกพวกนั้นว่า “ใหญ่” ครั้งที่ ๒ ในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน “ฮา” ได้ส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีหลายครั้งกับอาณาจักรปาซึ่งเป็นเมืองหลวงของพวกไต ราวก่อน พ.ศ. ๑๔๒๘ ครั้งที่ ๓ ในสมัยพระเจ้าแผ่นดิน “กา” ได้เกิดกบฏแย่งชิงสมบัติขึ้น พระเจ้ากาได้หนีไปพึ่งพวกไตราวก่อน พ.ศ. ๑๓๒๗ ปี ยุคนั้นอาณาจักรไตรุ่งเรืองมากแม้ภัยพิบัติของจีนก็หนีไปพึ่งอาศัยได้ ด้วยเหตุนี้เรื่องไตสมัยก่อนจึงสรุปได้เป็น ๓ ประเด็นว่า ดินแดนของจีนเคยเป็นของไตมาก่อน แต่ไม่เขียนหลักฐานไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา ประการที่ ๒ คนไตมีความเจริญมาก่อนจีน ประชาชนต่างอยู่ร่วมกันด้วยความสงบร่มเย็น และประการที่ ๓ ไตมีอาณาจักรมั่นคงแข็งแรง ต่อมาได้แตกแยกเป็นหลายกลุ่มหลายพวก ไม่สามัคคีกันเหมือนเดิมจึงพ่ายแพ้แก่จีน ต้องถอยร่นหนีไปแสวงหาอาณาจักรใหม่^๖

ถิ่นกำเนิดไทใหญ่

เดิมนักวิชาการรุ่นเก่าสันนิษฐานว่า ชนชาติไทยเป็นเจ้าของอาณาจักรน่านเจ้า และถูกกุบไลข่านรุกรานในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ คนไทจึงต้องอพยพหลบหนีลงใต้สู่คาบสมุทรอินโดจีน แต่ปัจจุบันนักวิชาการทั้งไทยและจีนได้เสนอทฤษฎีใหม่ที่แย้งทฤษฎีเดิม โดยเชื่อว่า คนไทมีถิ่นกำเนิดอยู่ทางตอนใต้ของจีนและภาคเหนือของคาบสมุทรอินโดจีน คนไทอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตั้งแต่ยุคหินใหม่ก่อนศตวรรษที่ ๑๓ แล้ว และอยู่ในถิ่นดั้งเดิมนี้โดยมิได้มีการโยกย้าย การอพยพที่มีอยู่บ้างเป็นไปทีละน้อย ๆ อย่างช้า ๆ ไม่ใช่การอพยพหนีสงครามเป็นกลุ่มใหญ่ และมีได้เป็นผลจากอาณาจักรน่านเจ้าแตก นักวิชาการจีนพบว่า เมื่อกุบไลข่านตีन่านเจ้าได้ก็มิได้ทำลายล้างวงศ์ผู้ปกครองเดิม ยังคงให้ปกครองต่อไป จึงไม่มีเหตุผลใดที่คนน่านเจ้าจะต้องอพยพหลบหนี และยังสรุปได้ด้วยว่า อาณาจักรน่านเจ้าไม่ได้เป็นของคนไท หากแต่คนไทเป็นเพียงชนกลุ่มหนึ่งในการปกครองของน่านเจ้า แม้นักวิชาการจีนจะเห็นตรงกันว่า ถิ่นกำเนิดของคนไทอยู่ทางตอนใต้ของจีน แต่ก็ยังมีความเห็นต่างกันเป็น ๒ ฝ่ายในเรื่องบริเวณอันเป็นถิ่นกำเนิดนั้น ฝ่ายแรกเชื่อว่า ถิ่นกำเนิดคนไทอยู่ที่ยูนนาน กุ้ยโจว กวางสี และกวางโจว และมีการอพยพโยกย้ายเพียงระยะทางสั้น ๆ เท่านั้น อีกฝ่ายหนึ่งอ้างหลักฐานโบราณวัตถุ ตำนาน และความคล้ายคลึงของภาษาว่า ถิ่นกำเนิดของคนไทอยู่บริเวณมณฑลกวางสี กับบริเวณตอนเหนือของเวียดนามและลาวปัจจุบัน ต่อมาเมื่อเกิดสงครามใน

^๖ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ๒๕๔๙. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : เจริญวัฒนาการพิมพ์. ตามโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน งบประมาณยุทธศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน (CEO) ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๙. หน้า ๒๖๕-๒๖๖.

สมัยจักรพรรดิฉิน คนไท่ก้อพยพหลบหนีเข้าสู่พม่าและยูนนาน ทางตอนใต้ของจีน เขตไค่คัง และดินแดนไทใหญ่ปัจจุบัน ตามสมมุติฐานของฝ่ายหลังนี้แสดงว่า การอพยพของชาวไทสู่ยูนนานต้องเกิดก่อนคริสต์ศตวรรษ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในบันทึกสี่จี้ สมัยปี ๑๑๒-๑๑๗ ก่อน ค.ศ. ที่กล่าวถึงอาณาจักรจี้ซ้างทางตะวันตกของจีนชื่อเตียนเยว่ อันสันนิษฐานว่าเป็นอาณาจักรไทใหญ่ และในจดหมายเหตุจีนที่บอกว่าในปี ๕๑ ก่อน ค.ศ. อาณาจักรเสียมหรือฉานส่งทูตและเครื่องบรรณาการไปยังจีน หลักฐานทั้งสองนี้แสดงว่าไทใหญ่ในเวลานั้นสามารถก่อตั้งอาณาจักรขึ้นอย่างเป็นอิสระแล้ว นอกจากนั้นยังมีหลักฐานกล่าวถึงอาณาจักรเสียมหรือฉานอีกแห่งหนึ่งที่ส่งทูตและบรรณาการผ่านเวียตนามไปยังจีนในปี ๑๓๑ ก่อน ค.ศ. ในหมานซู หรือจดหมายเหตุพวกหมานที่เขียนขึ้นโดยฝั้นฉั่วเมื่ออีก ๗๐๐ ปีต่อมา มีเรื่องราวของพวกหมานซึ่งเป็นบรรพบุรุษของไทใหญ่อยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า แสดงว่า คนไทยยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเดิม แต่จดหมายเหตุนี้มีได้กล่าวถึงอาณาจักรสยามหรือฉาน สันนิษฐานว่า อาณาจักรดังกล่าวคงตกอยู่ในปกครองของน่านเจ้าหรืออาณาจักรเฉียง/ปยูในพม่าอีกหลายร้อยปีต่อมา ไทใหญ่จึงสามารถสร้างอาณาจักรได้อีกครั้ง และรุ่งเรืองจนขยายเขตแดนไปถึงรัฐอัสสัมในอินเดีย (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, ๒๕๑๔ : ๒๑-๒๒, ๔๐-๔๒) แต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ไทใหญ่ก็ถูกทั้งจีนและพม่ารุกรานและมิได้เป็นรัฐอิสระอีกเลยจนปัจจุบัน

วีระพงษ์ มีสถาน (๒๕๔๔ : ๖) กล่าวถึงความเป็นมาของชาวไทใหญ่ว่า เดิมเคยมีอาณาจักรในดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจีน และทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าในปัจจุบัน แต่ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ไม่ได้บันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ส่วนใหญ่จึงเป็นตำนานและพงศาวดารที่เล่าสืบ ๆ กันมา หากนับย้อนไปไกลสุด อาณาจักรไทใหญ่รวมกันได้ในปี พ.ศ. ๑๑๑๑ และมีเจ้าฟ้าปกครองตนเองเรื่อยมา ส่วนเรื่องที่มาจากชาวไทใหญ่ปรากฏตามความเชื่อจากตำนานที่เล่าขานกันมาว่า ชาวไทใหญ่สืบเชื้อสายมาจากเสือตามเรื่องปรัมปราที่ว่า หญิงสาวกำพร้าได้ไปดื่มน้ำในป่า ซึ่งแอ่งน้ำที่นางวัดดื่มนั้น เป็นรอยเท้าของพญาลือเผือก ต่อมานางตั้งครรภ์โดยมิได้สมสู่กับชายใด ครั้นเมื่อนางคลอดลูกเป็นหญิง เมื่อลูกโตเป็นสาวได้แต่งงานกับลูกของพญานาค สืบเชื้อสายมาจนปัจจุบัน บทบาทของไทใหญ่ในภูมิภาคล้านนามีมาแต่ครั้งอดีตทั้งในด้านการค้า เช่น มีขบวนขนสินค้าด้วยวัวต่างมาค้าขายที่เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ด้านการเมือง เช่น มีการสู้รบกัน มีการตั้งเมืองปกครองตนเองในดินแดนล้านนาอย่างเมืองปาย และด้านวัฒนธรรมซึ่งเชื่อมสัมพันธ์กับชนท้องถิ่น จนเมื่ออังกฤษปกครองพม่าและมีการต่อสู้แย่งอำนาจของเจ้าฟ้าไทใหญ่ ได้มี

ชาวไทใหญ่จำนวนหนึ่งหนีภัยการสู้รบเข้ามาในเขตที่เป็นประเทศไทยตอนเหนือ นอกจากนี้ชาวไทใหญ่บางส่วนยังมาในฐานะคนงานทำไม้ของบริษัทค้าไม้สักที่อังกฤษเป็นผู้ดูแล^๕

ในเรื่องถิ่นกำเนิดของเมืองไทใหญ่นี้ สมพงษ์ วิทษศักดิ์พันธุ์ (๒๕๔๔ : ๒๗๓-๒๗๔) อธิบายว่าเมืองไทใหญ่ที่เคยมีความสำคัญมาแต่อดีต เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทใหญ่ และเคยเป็นที่ตั้งศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรเมืองมวหลวง เมืองไทใหญ่เหล่านี้ต่างเคยมีเจ้าฟ้าไทใหญ่ปกครองสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานจนถึงสมัยประเทศจีนตั้งเมืองใหม่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนดินแดนของชาวไทใหญ่แถบนี้ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดไค้งอันได้แก่ เมืองซอน (หมางซือ อำเภอมืองมาว ยู่ลี่) เมืองเจฝาง (เจ่อฟาง) เมืองซอน (หมางซือ หรืออำเภอลู่ซี) เมืองวัน (หลงชวน) เมืองหล้า (อดีตเรียกว่า กานอ้าย ปัจจุบันเรียกว่า หิงเจียง) เมืองตี (หนานเตียนเต๋โบราณ หรือเหลียงเหอในปัจจุบัน) เป็นต้น ในเขตจังหวัดเป่าซาน ได้แก่ เมืองแมน (เถิงซง) เมืองเครือ (ลู่เจียง) เป็นต้น เมืองไทใหญ่ในจังหวัดหลินซาง เช่น เมืองกึ่งม้า เมืองตัง เมืองแข็งหรือเมืองแสง (เจิ้นคาง) เมืองเมื่อง (ซวงเจียง) เป็นต้น ในเขตจังหวัดซือเหมา เช่น เมืองเซียงกูหรือเมืองบ่อ (จิ่งกู) และเมืองเซียงทอง (จิ่งตง ปัจจุบันเป็นเมืองของชาวหยา) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเมืองเล็กเมืองน้อยอีกมากมายที่ประกอบขึ้นจากหมู่บ้านชาวไทใหญ่ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนตามท้องทุ่งนาในที่ราบหุบเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน เจ้าฟ้าจะส่งฟ้าหลวงหรือเจ้าล้ามพร้อมกับกองทหารออกไปตามหมู่บ้านหลังเก็บเกี่ยวเพื่อไปเก็บภาษีข้าวเปลือกและภาษีอื่น ๆ ในการออกปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่แต่ละครั้ง ชาวบ้านต้องจ่ายเงินค่าเดินทางไปเก็บภาษี พร้อมทั้งต้องเลี้ยงดูปูเสื่อให้กับข้าราชการเหล่านี้อีกด้วย ปัจจุบันมีชาวไทใหญ่อาศัยตามเมืองต่าง ๆ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเมืองไทใหญ่มาแต่อดีตในเขต ๔ จังหวัดใหญ่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้สุดของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน อันได้แก่ เขตจังหวัดไค้ง เขตจังหวัดเป่าซาน เขตจังหวัดหลินซาง และเขตจังหวัดซือเหมา จังหวัดทั้งหมดนี้ล้วนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าทั้งสิ้น^๖ เขายังได้กล่าวถึงเอกสารประวัติศาสตร์ของคนไทที่เผยแพร่กันในหมู่ชาวไทใหญ่ในพม่าและในจีน เรื่อง *ปกปุมเครือเมืองไต* ซึ่งได้พูดถึง “เหง้าเผ่าเชื้อเครือไต” ว่าอพยพมาจากทางเหนือของแม่น้ำแยงซีเกียงเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล

^๕ วีระพงษ์ มีสถาน. ๒๕๔๔. *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทใหญ่*. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒). หน้า ๖.

^๖ สมพงษ์ วิทษศักดิ์พันธุ์. ๒๕๔๔. *ประวัติศาสตร์ไทใหญ่*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์. ได้รับทุนสนับสนุนการพิมพ์จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า ๒๑๗, ๒๗๓-๒๗๔.

ชนชาติที่มีความสัมพันธ์กันแต่เดิมกับชาวไทใหญ่นั้น ได้แก่ ชาวไทได้คง ซึ่ง ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๑ : ๑-๓)^{๑๐} ได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทได้คงพบว่า

ชาวไทได้คงเรียกตัวเองว่าคน “ไต” คนไทกลุ่มนี้มีภาษาพูดและวัฒนธรรม ประเพณีใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่หรือฉานในประเทศพม่า^{๑๑} และชาวไทใหญ่ใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน^{๑๒} ตามทัศนะของเจีย แยน จอง^{๑๓} ไทได้คงหมายถึงคนไทที่ตั้ง รกรากและพำนักอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของแม่น้ำคงหรือสาละวิน ชาวไทได้คงยัง แบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน กลุ่มแรก คือ กลุ่มคนไทที่พำนักอาศัยอยู่ ทางแถบบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศจีนกับพม่า เช่น เมืองมว เมืองแจ้ฝาง เมืองวันเที่ยง เป็นต้น กลุ่มนี้เรียกว่าเป็นชาวไทได้ ในขณะที่ชาวไทได้คงอีกกลุ่มหนึ่ง ในแถบบริเวณเมืองซอน เมืองตี และเมืองล่า เรียกว่าเป็นชาวไทเหนือ หรือ ไตเหลอ ทั้งไทเหนือและไทได้ใช้ภาษาพูดอย่างเดียวกัน จดจำประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ สำคัญ ๆ ดำเนิน นิทานพื้นบ้านและวัฒนธรรมประเพณีที่ใกล้เคียงกัน ทั้งสองกลุ่ม อาจมีความแตกต่างอยู่บ้างตรงที่ภาษาเขียน ชาวไทได้ใช้อักษรไทป๋องของรัฐบาล ในขณะ ที่ ชาวไทเหนือใช้อักษรที่มีลักษณะคล้ายไทอาหมในรัฐอัสสัม

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชาวไทได้คงและชาวไทในรัฐบาลมีประวัติ ความเป็นมายาวนาน สืบสาวไปได้ถึงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๘ เมื่อกลุ่มคนไทเริ่ม กระจายตัวออกตั้งถิ่นฐานในแถบทางตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเริ่ม แยกตัวออกเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาแตกต่างกันห้ากลุ่ม กลุ่มแรก คือกลุ่มทางเหนือ ซึ่ง

^{๑๐} ยศ สันตสมบัติ. ๒๕๔๑. หลักช้าง ชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของคนไทได้คง. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทาง ชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ส่วนวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทโดยการ สนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า ๑-๓.

^{๑๑} Ehas (๑๙๗๖); Milne (๑๙๑๐); Leach (๑๙๕๔); Saimong Mangrai (๑๙๖๓) และ Eberhardt (๑๙๘๘)

^{๑๒} Tannenbaum (๑๙๘๒) และ Durrenberger (๑๙๘๕)

^{๑๓} เจีย (๒๕๓๘ : ม.ป.ป.)

เป็นบรรพบุรุษของชาวจ้วง กลุ่มที่สองเป็นชาวไทยที่พำนักอาศัยอยู่แถบที่สูง และเป็นบรรพบุรุษของไทยดำ ไทยแดงและไทขาว กลุ่มที่สาม คือ กลุ่มเชียงขวาง บรรพบุรุษของคนไทยในปัจจุบัน กลุ่มที่สี่ คือ กลุ่มลาว เป็นต้นตระกูลของกลุ่มภาษาลาว และกลุ่มตะวันตก เป็นต้นตระกูลของภาษาไทยใหญ่ ไทอาหม และ ไทลื้อ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๕ เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่พูดภาษาไทยในแถบที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมว ซึ่งสันนิษฐานว่า คือเมืองมวและปง นับเนื่องแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๕ เป็นต้นมา

ชาวไทยใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และจากคำบอกเล่าของจเร หรือผู้รู้ประจำชุมชนพบว่า คนไตที่เข้ามาอาศัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมาจากเมืองหมอกใหม่ เมืองนาย เมืองลานเคอ ในรัฐฉานทางตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า และเมืองแถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน เริ่มอพยพเข้ามาตั้งแต่ม.ศ. ๒๓๗๔ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแรกทีเดียวเป็นการเดินทางเข้ามาปลูกและเก็บเกี่ยวพืชผลชั่วคราวตามฤดูกาลเท่านั้น จน พ.ศ. ๒๔๕๓ จึงตั้งถิ่นฐานที่บ้านปางหมู ในเวลาใกล้เคียงกันนั้นเมื่อเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ของเชียงใหม่เดินทางไปจับช้างป่าในบริเวณนั้นก็ได้รวบรวมคนไทใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหญ่อีกแห่งหนึ่งชื่อว่า บ้านแม่ฮ่องสอน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๗ บ้านแม่ฮ่องสอนถูกรวมกับบ้านปางหมูตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน มีชานกะเลหรือพญาสิงหนาทราชาเป็นเจ้าเมืองคนแรก ภายหลังเมื่อเปลี่ยนระบอบการปกครองก็กลายเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนจนปัจจุบัน คนไตในแม่ฮ่องสอนที่มาจากรัฐฉานเหล่านี้เป็นกลุ่มชนชาติไตเช่นเดียวกับคนไทยในประเทศไทย เนื่องจากพวกเขาเคยตั้งหลักแหล่งในพม่าจึงรับเอาวัฒนธรรมพม่ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเกิดเป็นวัฒนธรรมไทใหญ่ที่มีลักษณะเฉพาะทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากจังหวัดภาคเหนืออื่น ๆ คนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนซึ่งอยู่กันหนาแน่นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและอำเภอยืนยวมยังคงดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอย่างชาวไตเสมอมา^{๑๔}

วิถีชีวิตของไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน

^{๑๔} สมพร ขวฤทธิ และคนอื่น ๆ. ๒๕๓๕. การศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมเรื่องประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษา “ปอยล้างลง”. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนหืองสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. หน้า ๒๔-๒๕.

ชาวไทใหญ่เป็นชนเผ่าที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ตัวอักษรชาวไทใหญ่คล้ายของพม่า วัตถุประสงค์กลางในการเรียนรู้ โดยมีพระสงฆ์และจเรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสอนให้อ่านและเขียน และส่วนใหญ่ผู้ชายชาวไทใหญ่จะมีโอกาสได้เรียนรู้นานกว่าผู้หญิง ทั้งนี้เพราะประเพณี “ปอยส่างลอง” อันเป็นประเพณีที่นิยมนำเด็กผู้ชายไปบวชเป็นสามเณรเพื่อเรียนรู้หลักธรรมเบื้องต้นพร้อมกันนั้นสอนให้รู้เรื่องการอ่านและการเขียนภาษาชาวไทใหญ่ไปด้วย ในงานบุญต่าง ๆ จะมีการอ่านหนังสือธรรมะให้คนร่วมงานได้ฟัง เรียกกันว่า “ถ่อมลิก” ผู้อ่านส่วนใหญ่จะเป็นจเร เรื่องราวที่อ่านในหนังสือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะ และเรื่องทั่วไป เช่น สุภาษิต คติสอนใจ และเรื่องราวส่วนใหญ่มักสอนคนให้ทำตนเป็นคนดี ทำดี ละเว้นความชั่ว สังคมของคนไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญกับเพศชายหรือเพศหญิง แต่ผู้ชายชาวไทใหญ่มีบทบาทในสังคมมากกว่าเพศหญิง ผู้ชายชาวไทใหญ่ต้องเรียนรู้ในทุกเรื่องตั้งแต่การทำไร่ ทำนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การช่างฝีมือ โดยมีผู้หญิงชาวไทใหญ่คอยเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้ชายชาวไทใหญ่จะเป็นหัวหน้าในการทำอาหาร เรียกว่า “ต่อเกโหลง” ตั้งแต่อดีต ผู้ชายชาวไทใหญ่มีเอกลักษณ์พิเศษแสดงความกล้าหาญและการเป็นผู้นำให้สมาชิก คือการนิยมนักล่าขบร่างกายเพื่อความขลังและแสดงความกล้าหาญสมกับคำว่า “ชายชาตรี” ขณะเดียวกันก็เรียนรู้การใช้ดาบ ซึ่งเป็นอาวุธคู่กายที่สำคัญ ช่วยป้องกันข้าศึกศัตรูและสัตว์ร้าย เปรียบความสำคัญของดาบประหนึ่งดวงตา ซึ่งต้องมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ชายชาวไทใหญ่นอกจากจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในสังคมนอกบ้านแล้ว ในบ้านจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้แก่บุตรในเรื่องการประกอบอาชีพ การทำไร่ ทำนา และการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในส่วนของผู้หญิงได้รับการยกย่องและมีบทบาทที่บ้าน ตั้งแต่การจัดบ้านเรือน การหุงหาอาหาร ตลอดจนการจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว รวมทั้งเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว ในวันพระและวันเทศกาลทำบุญ ผู้หญิงจะทำหน้าที่ในการจัดเตรียมเครื่องไทยทานการทำบุญ ขนมห้อหรืออาหารสำหรับการไปทำบุญที่วัด

ครอบครัวชาวไทใหญ่เป็นครอบครัวที่อยู่กันอย่างมีความสุขแบบครอบครัวทั่วไปที่อยู่ในชนบท วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับศาสนา อาศัยธรรมชาติช่วยเกื้อกูลในการประกอบอาชีพ คนในครอบครัวอยู่กันอย่างสงบ ความผูกพันในครอบครัวเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น ลูกจะเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา และเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นญาติและบุคคลที่อาวุโสกว่า เด็ก ๆ และผู้อ่อนอาวุโสจะได้รับความเอ็นดูและเกื้อกูลจากผู้สูงอายุและผู้ที่มีอาวุโส ชีวิตประจำวันในแต่ละครอบครัว จะช่วยกันออกทำไร่ทำนาตามแต่ฤดูกาล คนแก่เฒ่าบ้าน ผู้ใหญ่ทำงาน เด็กคอยสังเกตและรับคำสั่งสอนวิธีการทำงาน พยายามสั่งสมประสบการณ์ในการทำงานเพื่ออนาคตในวันข้างหน้า ตอนกลางวันหุงหาอาหารในไร่นา เวลาเย็นเก็บผักและพืชผลกลับไปหุงหาอาหารกินกันที่บ้าน และพักผ่อน ขณะที่ผู้ใหญ่จะมาพบปะพูดคุยกันถึงเรื่องราวต่าง ๆ พร้อมกับดื่มน้ำชา

ในวันพระวันเทศกาลที่สำคัญ ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาว และเด็กๆ การทำบุญถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุข ครอบครัวยุติรุ่งเรือง และส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ การทำไร่นาจะได้ผลดี คนแก่ผู้สูงอายุจะนอนที่วัด รักษาศีลและภาวนา คนหนุ่มสาว เด็ก และผู้ใหญ่จะกลับบ้าน ดูแลความสะอาดและพักผ่อน ไม่ไปทำงานในไร่นา เพราะเชื่อกันว่าจะไปทำอันตรายแก่ชีวิตสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทำให้เป็นบาป วันพระจึงเป็นวันหยุดงานทั่วไป

ความผูกพันของชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านหรือชนบทเป็นความผูกพันที่แน่นแฟ้น การทำบุญในหมู่บ้านนั้นทุกคนจะได้รับเชิญด้วยเทียนไข เรียกว่า “บอกเทียน” และเมื่อได้รับบอกเทียนก็จะมาช่วยกันใครมีข้าวปลาอาหาร ของแห้ง เครื่องใช้ต่าง ๆ จะนำมาช่วยกันจัดเตรียมที่บ้านเจ้าภาพ รวมทั้งปัจจัยเงินทอง ผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการทำบุญจะได้รับการเชิดชูยกย่อง เช่น คนที่อุปถัมภ์ค้ำจุนในการสร้างวัดวาอารามจะได้รับการยกย่องให้เป็น “จอง” แล้วแต่อายุ เช่น พ่อจอง แม่จอง ลูกจอง ฯลฯ หากทำบุญอุปสมบทพระภิกษุ จะได้รับการยกย่องให้เป็น “จาง” เช่น พ่อจาง แม่จาง ลูกจาง ฯลฯ นำหน้าชื่อของบุคคลนั้น ๆ หรือทำบุญบรรพชาสามเณรก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “ส่าง” เช่น พ่อส่าง แม่ส่าง ถ้าหากมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา อ่านได้ เขียนได้ จะได้รับการยกย่องให้เป็น “จเร”^{๕๔}

การแต่งกายของชาวไทใหญ่

วีระพงษ์ มีสถาน (๒๕๔๔ : ๕, ๗) กล่าวถึงเอกลักษณ์การแต่งกายของชาวไทใหญ่ว่า

ถ้าเป็นชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย หรือเป็นกางเกงเป้าใหญ่ เรียกเป็นภาษาไทยใหญ่ ว่า โก้นโห่งโห่ง สวมเสื้อแขนยาว คอกลมไม่มีปก ผ่ากลางอกตลอดแนว และมีกระดุมตามแนวสาบเสื้อ เสื้อดังกล่าวมักใช้สวมเป็นเสื้อตัวนอก ส่วนเสื้อตัวในอาจเป็นเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตคอปก ทั้งเสื้อและกางเกงทำจากผ้าฝ้ายทอมือ นอกจากนี้ยังโพกหัวด้วยผ้าสีอ่อน ๆ ปัจจุบันนิยมโพกด้วยผ้าขนหนูก็มาก แต่ถ้าเป็นการแต่งตัวเพื่อไปงานที่ค่อนข้างเป็นทางการ จะไม่ใช้ผ้าขนหนู การแต่งกายของหญิงไทใหญ่ สวมเสื้อแขนยาวหรือแขนสามส่วน นิยมตัดให้พอดีตัว ไม่คับแน่นหรือตัวใหญ่จนหลวมโหลเกินไปนัก นุ่งผ้าถุงอย่างพม่า คือมีความยาวเรียวยาว นุ่งโดยวิธีป้ายผ้าแล้วบิดเกี่ยวม้วนลงให้กระชับ ไม่นิยมใช้เข็มขัดคาดทับผ้าถุง และมีการโพกหัวเช่นเดียวกับชาย ชาวไทใหญ่ใน

^{๕๔} โยธิน บุญเฉลย. จีรัง คำวนทนาและนายวิถี เทิดชูสกุลไพร. ๒๕๕๑. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐. ๓ เล่ม. ชุดโครงการเครือข่ายงานวิจัยเชิงพื้นที่-ภาคเหนือตอนบน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). หน้า ๔-๖.

ประเทศไทย มีการแต่งกายที่ต่างไปจากอดีตมากขึ้น เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อการแต่งกาย เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ การงาน การศึกษาและโอกาส

ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีโอกาเลือกใช้เสื้อผ้าที่แปลกใหม่ตามรสนิยม อาชีพ การงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การแต่งกายต้องเปลี่ยนไป ชุดที่เคยสวมใส่อยู่บ้าน หรือออกไปทำไร่นั้น หากต้องไปทำงานในเมืองจำต้องแต่งเหมือนกับคนส่วนใหญ่ ผู้ที่ได้รับการศึกษาและคุ้นเคยกับเครื่องแบบนักเรียนหรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ แต่งานดังกล่าวไม่ได้มีขึ้นทุกวัน จึงคุ้นเคยกับเครื่องแต่งกายแบบใหม่ในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวไทยใหญ่แต่งกายแตกต่างจากสมัยอดีต

อนึ่ง รูปแบบที่เป็นลักษณะเด่นในการแต่งกายของชาวไทยใหญ่อีกประการคือนิยมสวมก๊อบไบใหญ่เวลาออกไปทำธุระนอกบ้าน ในเวลากลางวัน หรือแม้ในงานพิธีซึ่งจัดเป็นขบวนแห่ไปตามท้องถนน ก๊อบไบเป็นสิ่งที่ใช้ครอบหัวเพื่อบังแดด และเป็นของใช้ที่คุ้นเคยสำหรับผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนและคนสูงอายุ^{๖๖}

การแต่งกายของชาวไทยใหญ่ในปัจจุบันพบว่ายังปรากฏการแต่งตัวแบบพื้นเมืองในโอกาสงานประเพณีต่าง ๆ อยู่ แต่การแต่งกายในชีวิตประจำวันนี้พบในผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีรูปแบบที่กลายออกไป คือ มีการแต่งกายแบบผสมผสาน เช่น มีการสวมใส่กางเกงขาสั้นส่วนหรือขาวยาวแบบสมัยนิยมกับเสื้อผ้าพื้นเมือง ส่วนในวัยรุ่นพบว่า การแต่งกายส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบแฟชั่นมากกว่าการแต่งแบบโบราณ มีข้อน่าสังเกตว่า การแต่งกายของนักเรียนบางโรงเรียนเป็นการแต่งกายแบบพื้นเมืองประยุกต์ คือ ใช้ผ้าไทยดัดแปลงให้นักเรียนใส่แทนเครื่องแบบของโรงเรียนในวันสำคัญทางศาสนาหรือในเทศกาลพิเศษ ทั้งนี้ก็ด้วยกระแสของวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้าไปมีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่มากขึ้น ความนิยมในวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมจึงลดน้อยถอยลงไปในปัจจุบัน

ลักษณะประเพณีชาวไทยใหญ่

^{๖๖} วีระพงศ์ มีสถาน. ๒๕๔๔. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยใหญ่. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒). หน้า ๕, ๖.

สมพร ขวฤทธิ์ และคนอื่นๆ (๒๕๓๘ : ๔-๖) ได้สรุปว่า ประเพณีใดหรือชาวไทยใหญ่นี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะของตนเองหลายประการและมีความคล้ายคลึงกับประเพณีไทย กล่าวคือ ^{๑๖}

๑. เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างแน่นแฟ้น

๒. เป็นประเพณีที่มีลักษณะยกย่องเชิดชูบุคคลอันเป็นที่เคารพสักการะ และยกย่องผู้อาวุโส เช่น พระสงฆ์ และผู้มีความรู้ คือ จเร ผู้คนจะเคารพเชื่อฟัง ยอมรับคำชี้แนะในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านการครองชีวิต ประเพณี และเรื่องอื่น ๆ

๓. เป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เช่น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีการทำบุญตามฤดูกาล

๔. เป็นประเพณีที่แสดงออกทางด้านความสนุกสนานร่าเริง ความมีอิสระเสรี การพบปะสังสรรค์ของคนในท้องถิ่น

๕. เป็นประเพณีที่เน้นคุณค่าการอยู่ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำงานร่วมกัน แสดงถึงความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประนีประนอม และการให้อภัย ไม่มีลักษณะของความขัดแย้งใด ๆ

๖. เป็นประเพณีที่มีลักษณะความผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม การถือผีบ้าน ผีเรือน ผีเจ้าเมือง กับพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์

^{๑๖}สมพร ขวฤทธิ์ และคนอื่นๆ. ๒๕๓๘. การศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมเรื่องประเพณีใดที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษา “ปอยอ่างล่อง”. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนห้องสอนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. หน้า ๑๔.

ลักษณะประเพณีที่กล่าวมาล้วนเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ชาวไทยใหญ่อยู่ร่วมกันได้โดยสันติ เพราะประเพณีและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคีของกลุ่มคนที่มีความเชื่อแบบเดียวกัน การจัดประเพณีร่วมกันแต่ละครั้งทำให้เกิดการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งทำให้เกิดความไว้วางใจ และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่แน่นแฟ้น ทำให้ประเพณีของชาวไทยใหญ่คงอยู่ได้ โดยได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

งานประเพณีของชาวไทยใหญ่ในรอบ ๑๒ เดือน

ชาวไทยใหญ่จัดประเพณีต่าง ๆ ขึ้น ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพนบในสิ่งที่เขาเลื่อมใสศรัทธา รวมทั้งการแสดงออกซึ่งความรักสามัคคีของคนในท้องถิ่น เพราะประเพณีที่จัดขึ้นนั้นประกอบด้วยคนจำนวนมาก ตั้งแต่สมาชิกในครอบครัวทั้งหมด ไปจนถึงสมาชิกของหมู่บ้านที่มาร่วมมือร่วมใจกันจัดงานในแต่ละเดือน ซึ่งการสืบทอดประเพณีนี้เป็นที่รับรู้และเข้าใจของสมาชิกในสังคม เพราะปฏิบัติสืบทอดกันอย่างยาวนานและต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ งานประเพณีที่จัดขึ้นสามารถเรียงลำดับตามเดือน ตั้งแต่เดือน ๑ (ชาวไทยใหญ่หมายถึงเดือนธันวาคม) ไปจนถึงเดือน ๑๒ ซึ่งตรงกับเดือนพฤศจิกายน ดังต่อไปนี้

เดือน ๑ ธันวาคม **เหลินเจ้ง ประเพณีก๊าบซอมอู** หรือทำบุญข้าวใหม่ ภาษาปุงนา (ปู้โหริต) เรียกว่า “ชะคยาหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “นะต่อละ” ชาวไทใหญ่เรียก เดือน ๑ หรือเดือนเจ้ง ธาตุประจำเดือนคือ เตโชธาตุ ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกปานเซ (ภาษาถิ่น) มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดของประเพณีเล่าว่า สมัยเมื่ออะสังกอนดิงญะ (โกญทัญญะ) เป็นชวานาอยู่ในกรุงพาราณสี ได้ถวายข้าวใหม่ ๘ ครั้ง คือ ๑. ตอนที่ข้าวเริ่มท้อง ๒. ตอนที่ข้าวเป็นน้ำใส ๆ เหมือนน้ำมัน ๓. ตอนเก็บเกี่ยว ๔. ตอนร่วมมาไว้ในจาน ๕. ตอนเริ่มตีข้าว ๖. ตอนตีข้าวเสร็จแล้ว ๗. ตอนที่ขนข้าวจากนาไปยุ้งฉาง ๘. ตอนนำข้าวใส่ยุ้งฉาง ๙. ตอนนำข้าวออกจากฉางมาตำเป็นข้าวสาร ด้วยอานิสงส์การถวายข้าว ๘ ครั้งนี้ ชาติด่อมาชวานาได้เกิดเป็นฤๅษี ๕ คน ซึ่งได้ออกบวชตามพระพุทธเจ้า และเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าเทศนาโปรด (ปฐมเทศนา) ทำให้สามารถบรรลุพระอรหันต์สาวกชุดแรกด้วย จากนั้นต่อมาในเดือน ๑ ของทุกปี จึงเป็นเดือนที่พุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระสงฆ์และบำรุงผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จึงเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เรียกประเพณีนี้ว่า “ก๊าบซอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่ คือนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ จัดทำอาหารหรือขนมแล้วเชิญคนเฒ่าคนแก่ไปร่วมทำบุญถวายพระที่วัด ถือว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ม.ป.ป. : ๒๘-๒๙)^{๑๑}

^{๑๑} อ้างถึงใน <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

เดือน ๒ มกราคม **เหลินก่ำ** ประเพณีปอยก๊าบขอมบุญเจ้าเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานัต มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดประเพณีนี้เล่าว่า สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่ มีพระภิกษุจำนวน ๒๐ รูป ทำผิดวินัยอาบัติสังฆาทิเสส พระพุทธองค์ทรงลงโทษให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญสมถกัมมัฏฐานที่ถ้ำในป่าที่โล่งแจ้งท่ามกลางน้ำค้างและสายหมอก ในขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เห็นความทุกข์ยากของพระภิกษุทั้ง ๒๐ รูป ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระภิกษุที่ถูกทำโทษตากน้ำค้างอยู่ท่ามกลางที่โล่งแจ้ง ไม่มีสิ่งกำบังใด ๆ ได้รับทุกข์เวทนา หากข้าพระพุทธเจ้ามีเจตนาศรัทธาจะทำที่อยู่ที่พักถวายจะเหมาะสมประการใดหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่าสามารถถวายได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสให้เสนาอำมาตย์นำปอองจ้าง (สัปคับหลังช้าง) ไปถวายรูปละ ๑ ที่ จินครบ และจัดอาหารบิณฑบาตมาถวายตอนเวลาที่พระภิกษุอยู่ปริวาสกรรมและมานัต ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือนก่ำ พระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสกรรมและอยู่มานัต ส่วนประชาชนก็ถือโอกาสทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะที่อยู่อาศัยแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสกรรมและมานัตสืบต่อมาจนทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี ม.ป.ป. : ๒๕-๓๐)^๔

เดือน ๓ กุมภาพันธ์ **เหลินสาม** การจัดงานประเพณี “ปอยหลู่ข้าวหย่าก๊ว” (หลู่ หมายถึง ถวายหรือให้ทาน) หรือการถวายข้าวเหนียวแดง คือ กิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทำไร่ทำนา และได้ผลผลิต หรือเรียกว่าได้ข้าวใหม่ ก็จะเอาข้าวใหม่นี้ไปทำบุญในรูปข้าวหย่าก๊ว ในการหลู่ข้าวหย่าก๊วนั้นชาวบ้านจะแบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระภิกษุ สามเณร และส่วนที่เหลือทั้งหมดจะนำไปทาน (ให้ทาน) คนเฒ่าคนแก่ที่บุคคลนั้น ๆ ให้ความเคารพนับถือ หรือแจกเป็นทานในหมู่บ้านหรือตามบ้านญาติสนิทมิตรสหาย เพราะเชื่อกันว่าการหลู่ข้าวหย่าก๊วมีนี้จะได้อนุญศล ซึ่งนิยมทำติดต่อกัน ๓ ปี บางแห่งจะรวมตัวกันจัดงาน ในสมัยก่อนมีการแห่ขบวนข้าวหย่าก๊ว โดยใช้เกวียนบรรทุกข้าวหย่าก๊วแห่ไปทั่วหมู่บ้าน ซึ่งเกวียนจะประดับตกแต่งขบวนอย่างสวยงาม มีการละเล่นดนตรีพื้นบ้านและการฟ้อนรำเพื่อเพิ่มความสุขสนาน แต่ปัจจุบันนิยมใช้รถยนต์บรรทุก ๔ ล้อแทนเกวียนในการให้ทานข้าวหย่าก๊วแทน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๒๕ : ๒๔๒)

ปลายเดือน ๓ มีงาน **ปอยโหล** คืองานจุดไฟพื้น เป็นประเพณีเดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ทุกคนนำพื้นรวมกันเป็นกอง ๆ จุดให้สว่างตอนกลางคืนที่วัด และมีการละเล่นพื้นบ้าน เชื่อว่าเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ เพื่อมาเทศนาสั่งสอนบนโลก และเพื่อให้เกิดความอบอุ่นในฤดูนี้อีกด้วย

เดือน ๔ มีนาคมถึงเมษายน **เหลินสี่** งานปอยสา่งลอง เป็นประเพณีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในความเชื่อของชาวไทยใหญ่ คำว่า “ปอยสา่งลอง” เป็นภาษาไทยใหญ่ เกิดจากคำ ๓ คำมาสมาสกัน คือ คำว่า “ปอย” แปลว่า “งาน” คำว่า “สา่ง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “สา่ง” หรือ “ขุนสา่ง” หมายถึงพระพรหม

^๔ อ้างถึงใน <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

ในหนังสือธรรมะของชาวไทใหญ่กล่าวถึงว่า “พระคณิศรพรหมได้ถวายจิ๋วแก่เจ้าชายสิทธิทัศ ฌ ริมฝั่งแม่น้ำอินมา เมื่อคราวที่หนีออกไปบวช” อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า “ล่าง” มาจากคำว่า “เจ้าล่าง” หมายถึงสามเณร ส่วนคำว่า “ลอง” มาจากคำว่า “อลอง” แปลว่าพระโพธิสัตว์ หรือหน่อพุทธางกูร ดังนั้นงาน “ปอยล่างลอง” ก็คืองานบวชลูกแก้วของชาวล้านน่านนั่นเอง ประวัติความเป็นมา ล่างลอง มีความหมาย ๒ นัย ดังนี้ นัยที่หนึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ล่าง” หมายถึง เจ้าล่าง คือสามเณรในภาษาไทย กับคำว่า “ลอง” หรือ “อลอง” หมายถึงหน่อกษัตริย์ หรือผู้ที่เตรียมจะเป็นล่างลองคือผู้ที่เตรียมจะเป็นสามเณร การเป็นล่างลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่เจ้าชายสิทธิทัศครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นล่างลองจะปฏิบัติเหมือนการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ เป็นความเชื่อตามวรรณกรรมไทใหญ่เรื่องอะหน่าคำตะหว่างซึ่งกล่าวถึงพระเจ้าอะจ่าตะชาดมังจี (อชาตศัตรู) หลังจากที่ได้สำนึกผิดในการทำปิตุฆาตโดยหลงผิดไปร่วมมือกับพระเทวทัตทำบาปหนักต่าง ๆ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ทำอย่างไรจะได้เป็นเหล่ากอของพระพุทธเจ้าคือเป็นอลองพญา (หน่อพุทธางกูร) พระพุทธองค์ทรงตอบว่า ต้องนำบุตรชายเข้าบวชในศาสนา จึงได้นำเจ้าชายอะจิกตะมังชา (อชิตกุมาร) พระราชโอรสของพระองค์เข้าบรรพชาเป็นสามเณร และทรงมีพุทธทำนายว่า อชิตสามเณรจะมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตตโดยพระพุทธเจ้าแห่งภัทรกัปนี้ วรรณกรรมฉบับนี้แต่งเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ โดยพระอู่ก่าวจึงดำ วัดสบตุง เมืองตุง จังหวัดจ้อกเม ประเทศพม่า และพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นัยที่ ๒ ถู้อตามความในวรรณกรรมไตเรื่อง “อาหนันคำตองปาน” หรือเรื่องการทูลถามของพระอานนท์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ โดยพระสุหนันคำ บ้านกุ่มอ้อ จังหวัดจ้อกเม ประเทศพม่า กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องเหล่านั้น มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ทูลถามเกี่ยวกับการเป็นล่างลองว่ามีอานิสงส์มากน้อยอย่างไร และพระพุทธเจ้าทรงชี้แจงว่า ถ้านำบุตรของตนบวชจะได้สวรรค์สมบัติเป็นเวลา ๘ กำฟ้า (กัลป์) ถ้าวายเป็นพ่อข่ามแม่ข่าม (พ่อแม่อุปถัมภ์) จะได้อานิสงส์ ๔ กำฟ้า (กัลป์) และวรรณกรรมดังกล่าวได้บรรยายเรื่องราวล่างลองไว้ว่า ในอดีต บรรดากษัตริย์และเศรษฐีหบดีได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานปอยล่างลองขึ้น บังเอิญมีบุตรชายของหญิงหม้ายคนหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์และมีศรัทธาอยากบรรพชา แต่ไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะเป็นเจ้าภาพบวช ด้วยบุญบารมีและแรงศรัทธาของบุตรชาย ได้บันดาลให้พระอินทร์เกิดเมตตาจึงเสด็จมา นำไปพยาบาลให้อาบน้ำเงินน้ำทองขัดสีจนผิวพรรณดั่งคราบไคลต่าง ๆ กลายเป็นกุมารที่มีรูปร่างสวยงาม และขุนนาง (พระพรหม) ได้ลงมามอบขญา (ปานกุม) และสร้อยสังวาล (ลอปเป) ให้ พร้อมทั้งรับภาระเป็นพ่อข่าม (พ่ออุปถัมภ์) ในการจัดงานปอยล่างลองครั้งนั้น บุตรชายของหญิงหม้ายได้เป็นลูกข่าม (ลูกอุปถัมภ์) ของขุนนาง (พระพรหม) จึงเรียกกุลบุตรที่ได้รับการยกย่องในช่วงก่อนบรรพชาว่า “ล่างลอง” หรือ “ล่างลอง” คือลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า กุลบุตรที่จะได้เป็นล่างลองนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาสดำเนินการยกย่องให้เป็นหน่อกษัตริย์ หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๔๕ : ๒๑๕-๒๑๗)

เดือน ๕ เมษายน **เหลนห้า** มีการทำบุญ “ขึ้นจองปีใหม่” คือ การทำบุญในเทศกาลขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ มีการเตรียมอาหาร ขนมหวาน และเครื่องไทยทานไปทำบุญ มีการทำความสะอาดบ้านเรือน ในวันสงกรานต์ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปนอนที่วัด ๑ คืนเพื่อรักษาศีล หลังจากการทำบุญลงวัดก็มีการเล่นสาดน้ำ จากนั้นไป “ก้นตอพระผู้ใหญ่” กล่าวคือ การไปขอขมาพระสงฆ์ ขอขมาบิดามารดา และมีการสรงน้ำพระที่วัดในตอนเย็น วันต่อมาเวลากลางคืนไปขอขมาพระสงฆ์ ญาติผู้ใหญ่ และผู้ที่นับถือที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง^{๒๐}

เดือน ๖ พฤษภาคม **เหลนหก**^{๒๑} คือ มีงานประเพณี “ปอยจำดี” “ปอยจำดี” คือ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทรายในวันวิสาขบูชา หรืองานประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายที่วัด ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วิสาขบูชา ก่อนถึงวันทำบุญ ทุกคนร่วมกันขนทรายมากองเป็นเจดีย์ ตกแต่งให้สวยงามด้วยธงหลากสี ดอกไม้ ในวันทำบุญ นำกระทงข้าวมาถวาย จตุรปูเทียนบูชาเจดีย์ทราย พระสงฆ์ให้ศีลให้พร เสร็จพิธีทำบุญมีการจุดบั้งไฟเป็นพุทธบูชา เพราะเชื่อว่าได้บุญ เป็นการลดเคราะห์ให้เบาบาง และขอให้ฝนตกตามฤดูกาล ประเพณีนี้พร้อมใจกันทำตรงทุกหมู่บ้าน

เดือน ๗ มิถุนายน **เหลนเจ็ด**^{๒๒} งานประเพณีทำบุญใหญ่ในหมู่บ้าน และ “เลี้ยงผีเจ้าเมือง” การเลี้ยงผีเจ้าเมืองเป็นพิธีกรรมแสดงความเคารพและตอบแทนที่ผีเจ้าเมืองช่วยปกป้องดูแลคนในหมู่บ้าน ชาวแม่ฮ่องสอนมีความเชื่อว่า เจ้าเมืองจะดูแลรักษาคคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งในสมัยก่อนหากใครที่จะเดินทางไปต่างจังหวัด จะต้องมานำดินบริเวณศาลเจ้าเมืองติดตัวไปด้วยเพื่อให้เจ้าเมืองคุ้มครอง ผีเจ้าเมืองเป็นเทพคาที่ปกปักรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกหมู่บ้านจะสร้างศาลเจ้าหรือหอเจ้าเมืองพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน เมื่อถึงวันพระ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จะนำกระทงข้าวมาถวาย จตุรปูเทียน บอกกล่าวขอให้ปกปักรักษาใน ๑ ปีจะจัดการเลี้ยงใหญ่ผีเจ้าเมือง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ๑ ครั้ง ในตอนเช้า ทุกคนในหมู่บ้านจะเตรียมข้าว ไก่ต้ม หัวหมู ขนมหวาน สุรา ผลไม้ ดอกไม้ จัดใส่ถาดนำไปวางไว้ที่หอหรือศาลเจ้า หรือจัดโต๊ะวางหน้าศาลเจ้า เมื่อได้เวลา ผู้ทำพิธีเชิญจะประกอบพิธี ชั่วครู่เจ้าเมืองก็จะลงเข้าทรงที่ นั่ง แต่งตัวตามแบบเจ้าองค์นั้น ทานอาหาร ขนมหวาน ผลไม้ คั้มสุรา พักผ่อน ฟ้อนรำ แล้วเปิดโอกาสให้ผู้ที่มาร่วมงานซักถามและทำนายทายทักเหตุการณ์ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และรักษาผู้ที่ป่วยไข้ เสร็จแล้วก็เปลี่ยนให้ผีเจ้าเมือง

^{๒๐} แหล่งที่มา <http://203.172.209.60/hongson/culture.htm> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

^{๒๑} ผู้วิจัยยึดเอาการสะกดคำตามการออกเสียงโดยอ้างอิงจาก <http://taiyai.net/khamtai09.html> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

องค์อื่น ๆ ลงจนครบ ช่วงเย็นเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. จะมีพิธีทำบุญ ๔ มุมเมือง หรือวนปะลิตตามภาษาไทใหญ่ บริเวณโห่ยกาด ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ศาลเจ้าพ่อเมืองแจ้ และอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา ซึ่งชาวแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ เพื่อขอให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น และฝนตกต้องตามฤดูกาล

เดือน ๘ กรกฎาคม-๑๐ พฤศจิกายน เกลินแปด เกลินเก้า เกลินสิบ^{๒๓} อยู่ในช่วงเวลาเข้าพรรษา มีการจัดงานประเพณีต่างซอมต่อโหลง คือ การถวายข้าวรูปายาสเพื่อเป็นพุทธบูชา ปีหนึ่งนิยมทำ ๕ ครั้ง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔, ๖, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒ ในตอนกลางคืนของวันโกน หรือวันขึ้น ๑๔ ค่ำ จะมีการนั่งข้าวในเขตที่ล้อมไว้เป็นราชวัติ ผู้นั่งข้าว ได้แก่ สาวบริสุทธิ์ หรือคนแก่ที่ถือศีล ๘ เมื่อนั่งข้าวสุกแล้ว จะปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ทาด้วยเนยและน้ำผึ้ง จำนวน ๔๕ ก้อน รุ่งเช้าประมาณ ๐๕.๐๐ น. เจ้าอาวาสจะทำพิธีถวายข้าวนี้ต่อพระพุทธเจ้า ต่อจากนั้นเป็นการถวายภัตตาหารแด่พระ/เณร^{๒๔}

เดือน ๑๑ ตุลาคม เกลินสิบเอ็ด^{๒๕} มีการจัดงานประเพณีจองพารา คือ ประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า “ปราสาทพระ” การบูชาจองพารา คือ การสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้า จักระหว่างวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ กับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือในราวเดือนตุลาคม ความเชื่อของชาวไทยใหญ่ก่อนถึงวันงานจะมีการจัดเตรียมสร้างปราสาทจำลอง ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ประดับลวดลายด้วยกระดาษสา กระดาษสีต่าง ๆ หน่อกล้วย อ้อย และ โคมไฟ ตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อใช้สมมติเป็นปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จขึ้นไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากนั้นก็จะยก “จองพารา” ขึ้นไว้นอกชายคา นอกครัว หรือบริเวณกลางลานทั้งที่บ้านและที่วัด โดยในช่วงเย็นมีการแห่ขบวนจองพาราของแต่ละหมู่บ้านในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งตกแต่งอย่างสวยงามพร้อมขบวนฟ้อนรำตั้งแต่บริเวณสะพานหน้าโรงแรมรุคส์ฮอติเคิ้ลถึงบริเวณถนนสิงหนาทบำรุงในตอนเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา ตั้งแต่เช้ามืด ประชาชนชาวไทยใหญ่จะพร้อมใจกันตักบาตรเทโวโรหนะ บริเวณวัดพระธาตุดอยกองมู พระภิกษุ สามเณร และประชาชนนับร้อยนับพันจะเรียงราย ๒ ข้างทางบันไดนาค เพื่อทำบุญตักบาตร เรือยลงมาจนถึงวัดม่วยต่อซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขา ส่วนในตอนเย็นจะนำดอกไม้ รูปเทียน และขนมข้าวต้มไปขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ ก่อนย่ำรุ่งของวันแรม

^{๒๓} ผู้วิจัยยึดเอาคำตามการออกเสียงโดยอ้างอิงจาก <http://taiyai.net/khamtai09.html> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

^{๒๔} แหล่งที่มา <http://chiangtung.freeforums.org/topic-t1887.html> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

^{๒๕} ผู้วิจัยยึดเอาคำตามการออกเสียงโดยอ้างอิงจาก <http://taiyai.net/khamtaio๙.html> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

๑ คำ จะมีพิธี “ชอมต่อ” คือการอุทิศเครื่องเซ่นแก่สิ่งที่ชาวไทถือว่ามีบุญคุณในการดำเนินชีวิต โดยนำกระทงอาหารเล็ก ๆ ที่จุดเทียนติดไว้ด้วยไปตั้งไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ แสงประทีปนับร้อยนับพันดวงตามวัด สถูปและบ้านเรือน ตลอดระยะเวลาของการจัดงานตั้งแต่แรม ๑ ถ้าไปจนถึงแรม ๘ คำ จะมีการถวายข้าวที่จองพาราวันละครั้ง และจุดเทียนหรือประทีปโคมไฟไว้ตลอดในช่วงเวลาตลอดเทศกาล จะมีการละเล่นเฉลิมฉลองหลายชนิด เช่น ฟ้อนโต ฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ ฟ้อนก้าแลว (ฟ้อนดาบ) ฯลฯ ก่อนจะถึงวันแรม ๘ คำ จะมีพิธี “หลู่เตนเหง” คือ การถวายเทียนพันเล่ม โดยแห่ต้นเทียนไปถวายที่วัด และใน “วันก้อยจ๊อด” คือวันแรม ๘ คำ อันเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลออกพรรษา จะมีพิธี “ถวายไม้เกียะ” โดยนำฟืนจากไม้เกียะ (สนภูเขา) มามัดรวมกันเป็นต้นสูง แล้วนำเข้าขบวนแห่ประกอบด้วย ฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ และเครื่องประโคมไปทำพิธีจุดถวายเป็นพุทธบูชาที่ลานวัด เป็นอันสิ้นสุดเทศกาลออกพรรษาของชาวไท

เดือน ๑๒ พุทธศักราช **เหลินสิบสอง** งานประเพณี “หลู่สังกาลคำ”^{๒๖} คือ ถวายผ้าเหลือง เพื่อนำไปห่มองค์พระพุทธรูปในวัด โดยชาวบ้านร่วมกันทอผ้าเหลือง ตกแต่งอย่างสวยงามประดับประดาด้วยกระดาดเงินกระดาดทอง แห่ไปถวายที่วัด และงานประเพณีหนึ่งคือ “หลู่สังกาลกฐิน” คือ งานถวายผ้าพระกฐินในวันสุดท้ายของเดือน ๑๒ มี “ปอยก้อยจ๊อด” คับไฟเตน คือ งานทำบุญเสร็จสิ้นเทศกาล ชาวบ้านช่วยกันหาไม้เกียะมาจัดเป็นเส้นเล็ก ๆ มัดรวมกันยาวพอประมาณ ตกแต่งด้วยกระดาดสีให้สวยงาม หามแห่ตามถนนไปที่วัด แล้วจุดให้สว่างเป็นพุทธบูชา เชื่อว่าเป็นการใช้แสงสว่างเพื่อต่ออายุให้ศาสนาให้รุ่งเรืองต่อไป และถือเป็นการสิ้นสุดฤดูกาลของปีนั้น

จะเห็นได้ว่า ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการดำรงรักษาวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง สังกัดได้จากการจัดประเพณีต่าง ๆ ตลอดระยะเวลา ๑๒ เดือน ประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ผสมกับความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของสังคมชาวไทใหญ่สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยประเพณีต่าง ๆ ได้รับการทำนุบำรุงและจัดให้มีขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านเอง ทำให้ประเพณีดังกล่าวยังคงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของพวกเขามาจวบจนทุกวันนี้

ในการจัดประเพณี ๑๒ เดือนของชาวไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า คนตรีไทใหญ่เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดงาน เช่น กลองมอชิง กลองกันยาว และวงตอยฮอรันที่เข้าไปบรรเลงในขบวนแห่งานบุญ การบรรเลงประกอบการแสดง การฟ้อนนก ฟ้อนโต เป็นต้น นับว่าคนตรีเป็นสิ่งเติมเต็มให้งานมีความน่าสนใจและสร้างความบันเทิงให้แก่ประเพณีต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งใน ๓ บทต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษาวรรณกรรมคนตรีของชาวไทใหญ่ซึ่งประกอบด้วย วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีระบียบวิธีการบรรเลงของวงคนตรี และโอกาสที่ใช้ในการแสดงในงานประเพณี ต่อด้วยผลการศึกษาด้าน

^{๒๖} แหล่งที่มา <http://203.172.209.60/hongson/culture.htm> [เข้าถึงเมื่อ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔]

พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และบทสุดท้ายคือผลการศึกษาด้านลักษณะทาง
กายภาพของเครื่องดนตรี ขอบเขตเสียง และความหมายเชิงสัญลักษณ์